

TIBBIY CHIQINDILAR, ULARNI ATROF-MUHITGA TA'SIRI

Shodmonov Furqat Abdimumin o'g'li

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali
furqateko@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada tibbiy chiqindilarining turlari hamda ularni tashish usullari, qayta ishlash va yo'qotish turlari to'g'risida ma'lumotlar mavjud. Tibbiy chiqindilar - bu tibbiyot va farmatsevtika muassasalarida hosil bo'ladigan chiqindilar. Ushbu chiqindilar har doim shifoxonalar faoliyati davomida hosil bo'lgan, ammo bir martalik tibbiy buyumlarga ommaviy o'tishdan oldin ularning miqdori oz edi va asosiy muammo operatsiyadan keyingi (biologik) chiqindilar bo'lib, ular an'anaviy ravishda kuydirilgan yoki qabristonlarda maxsus joylarga ko'milgan. Tibbiyot chiqindilarini yo'qotish boshqa chiqindilar bilan ishlashdan tubdan farq qiladi va turli kasalliklarni, yuqumli kasalliklarni ko'payib ketishini ham keltirib chiqarishi mumkin.

Kalit so'zlar: Tibbiy chiqindi, vositalar (shpirlar, skalpellar, choyshablar va boshqalar), kuydirish pechi, tibbiy chiqindi "qabristoni", qo'lqop, qon quyish tizimi, skalpel va ignalar.

Аннотация. Статья содержит информацию о видах медицинских отходов и способах их транспортировки, переработки и утилизации. Медицинские отходы – это отходы, образующиеся в медицинских и фармацевтических учреждениях. Эти отходы всегда образовывались при работе больниц, но до массового перехода на одноразовые медицинские принадлежности их количество было небольшим, и основной проблемой были послеоперационные (биологические) отходы, которые традиционно сжигались или переносились в специальные места на кладбищах. Утилизация медицинских отходов принципиально отличается от обращения с другими отходами и может вызвать рост различных заболеваний и инфекционных заболеваний.

Ключевые слова: Медицинские отходы, инструменты (шприцы, скальпели, простыни и др.), инсинератор, «кладбище» медицинских отходов, перчатки, система переливания крови, скальпель и иглы.

Abstract. The article contains information about the types of medical waste and the methods of their transportation, processing and disposal. Medical waste is waste generated in medical and pharmaceutical institutions. This waste has always been generated during the operation of hospitals, but before the mass transition to disposable medical supplies, their amount was small, and the main problem was postoperative (biological) waste, which was traditionally incinerated or transferred to special places in cemeteries. Disposing of medical waste is fundamentally different from dealing with other waste and can cause an increase in various diseases and infectious diseases.

Key words: Medical waste, tools (syringes, scalpels, sheets, etc.), incinerator, medical waste "graveyard", gloves, blood transfusion system, scalpel and needles.

Kirish: Tibbiy chiqindilar deganda tibbiy tashkilotlarda yoki profilaktika choralari va aholini davolashdan keyin hosil bo'ladigan barcha axlat tushuniladi. Bunday tibbiy chiqindilar davlat va xususiy klinikalarning profilaktika bo'limlari, o'likxonalar, tez tibbiy yordam bo'limlari, qariyalar va bolalar uylari, qon qabul qilish va quyish markazlari, ilmiy-tadqiqot muassasalari, farmatsevtika zavodlari va veterinariya klinikalari tomonidan ishlab chiqariladi. Tibbiy chiqindilarni ishlab chiqarish hajmi, odatda, ishlab chiqarish standartlari va mamlakat tibbiyot muassasalaridagi yotoqlar soni orqali baholanadi. Taxminlarga ko'ra, 1 to'shakda kuniga taxminan 1,3-2,7 kg (barcha toifadagi chiqindilar uchun) ishlab chiqariladi, to'shaklari soniga qarab tibbiy chiqindilarning umumiy hajmini beradi. Rossiya Federatsiyasida yiliga 100 ming tonnaga yaqin tibbiy chiqindilar chiqadi. Ehtimol, bu ko'rsatkich biroz kam baholangandir, chunki ambulatoriya tibbiyot muassasalarida ham katta miqdordagi tibbiy chiqindilar hosil bo'ladi, ammo ularning miqdori 15 baravar kam deb taxmin qilinadi. Shunday qilib, tibbiy chiqindilar boshqalarga qaraganda sezilarli darajada kamroq (Rossiyada yiliga 30 million tonna MSW va 120 million tonna sanoat chiqindilari hosil bo'ladi). Bu erda asosiy muammo shundaki, ular alohida xavf tug'diradi va maxsus ishlov berishni talab qiladi, ularni oddiygina olib ketish va poligonga olib borish mumkin emas. Chunki tibbiy chiqindilarni tashish, ularni yo'qotish usullari maxsus belgilab berilgan. O'zbekiston Respublikasida 0317-15 sonli O'zbekiston Respublikasi davolash-profilaktika muassasalarida chiqindilarni yig'ish, saqlash va utilizatsiya qilish sanitariya qoidalari va me'yorlari asosida ishlar amalga oshiriladi. Ushbu me'yorga asosan barcha tibbiy chiqindilar epidimiologik jihatdan havfliligiga ko'ra 5 sinfga bo'linadi. Ular quyidagilar:

A. Sinf – Qattiq maishiy chiqindilar tarkibiga yaqin epidemiologik jihatdan xavfsiz chiqindilar. Ular bemorlarning biologik suyuqliklari bilan aloqa qilmaydigan chiqindilar, yuqumli kasalliklar, ish yuritish buyumlari, qadoqlash, mebellar, iste'mol xususiyatlarini yo'qotgan inventar, hududni tozalashdan olingan chiqindilar, kasalxonada ovqatlanish chiqindilari va boshqa chiqindilar. Ularni oddiy maishiy chiqindilar kabi utilizatsiyalash qiyin. Kasalxonalar ularni tibbiy binolardan 25 m dan yaqinroq bo'lmagan ochiq konteynerlarda to'plash huquqiga ega va ular odatda hech qanday muammosiz poligonlarga joylashtirish uchun qabul qilinadi. Shunga qaramay, ushbu toifadagi tibbiy chiqindilar bilan ham ma'lum qonunchilik muammolari mavjud.

B. Sinf - Epidemiologik jihatdan xavfli chiqindilar. Bu guruh - epidemik xavfli chiqindilardir. Bu xavfli tibbiy chiqindilarning hajmi bo'yicha eng katta sinf bo'lib, u tibbiy chiqindilar umumiy hajmining taxminan 10-15 foizini tashkil qiladi (aniqrog'i, tibbiy muassasaning profiliga qarab 11 dan 50 foizgacha). Tadqiqotga ko'ra, 1000 o'rinli odatiy shifoxona haftasiga 1 tonnaga yaqin chiqindi ishlab chiqaradi. Ushbu raqamlarni aholi soni bo'yicha oddiy qayta hisoblash shuni ko'rsatadiki, o'rtacha Rossiya mintaqasi har oyda 50 dan 100 tonnagacha B toifali

tibbiy chiqindilarni ishlab chiqaradi. Morfologik tarkibiga ko'ra, bu chiqindilar tibbiyot muassasalarining profiliga qarab juda katta farq qiladi. Masalan, tug'ruqxonalar va perinatal markazlar juda katta miqdordagi biologik chiqindilarni ishlab chiqaradi (har bir tug'ilishdan, masalan, o'rtacha 1,5 kg biologik chiqindilar qoladi), qariyalar uylarida katta miqdorda tagliklar hosil bo'ladi, dializ markazlari deyarli bitta plastmassadan iborat (barcha bir martalik sun'iy buyrak tizimlari plastikdan qilingan) va hokazo.

C. Sinf - Epidemiologik jihatdan o'ta xavfli chiqindilar. Bu guruh tibbiy chiqindilari - ekstremal epidemiologik xavfli chiqindilar. Qoidaga ko'ra, bular og'ir yuqumli kasalliklarga chalingan bemorlar bilan aloqada bo'lgan yuqumli kasalliklar bo'limlari chiqindilari, mikrobiologik laboratoriyalar chiqindilari va boshqalar. Ular B sinfidagi chiqindilardan (taxminan 10 baravar) kamroq hosil bo'ladi. Ular shunchalik xavfli, ularni oldindan zararsizlantirmasdan kasalxonadan olib chiqib bo'lmaydi (B sinfidan farqli o'laroq, ularni ma'lum qoidalarga rioya qilgan holda, maxsus uchastkalarda markazlashtirilgan zararsizlantirish uchun olib chiqishga ruxsat beriladi).

D. Sinf - Tarkibida sanoat chiqindilariga o'xshash bo'lgan toksikologik xavfli chiqindilar. D toifasi - toksikologik xavfli chiqindilar, masalan, biron sababga ko'ra iste'mol qilinishi mumkin bo'lmagan dori-darmonlar va shunga o'xshash bir qator chiqindilar. Ular odatda B sinfidagi chiqindilardan 10 baravar kamroq hosil bo'ladi (katta farmatsevtika korxonalar bundan mustasno, bu erda muhim partiyalar ba'zan yaroqlilik muddati yoki ishlab chiqarish sabablari bilan rad etiladi).

E. Sinf – Radiatsion chiqindilar. Bu sinf - radioaktiv elementlarni o'z ichiga olgan chiqindilar.

Asosiy qism: Hozircha biz tibbiy chiqindilar masalasida faqat G'arb davlatlarining yo'liga tushyapmiz. Bunday axlat bilan noto'g'ri ishlash jiddiy oqibatlarga olib keladi - odamlar va hayvonlarning infeksiyalari bilan kasallanishi, suv resurslarining zaharlanishi va boshqa zararlanishlar. To'g'ri ishlash va salbiy oqibatlarni kamaytirish uchun butun tizimni ishlab chiqish kerak. Har yili dunyo bo'ylab 16 milliard in'ektsiya amalga oshiriladi, bu bir martalik shprits va ignalarni talab qiladi.

Tibbiy chiqindilar tarkibi quyidagi materiallar guruhlarini o'z ichiga oladi:

- plastmassa - shpritslar, tomchilar, dori-darmonlar uchun plastik qadoqlar, poyabzal qoplamalari, bir marta ishlatiladigan tibbiy xalatlar;
- oziq-ovqat chiqindilari – shifoxonalardan qolgan oziq-ovqat qoldiqlari;
- qog'oz - dori-darmon o'rami, tashlab ketilgan kitoblar, hujjatlar va tibbiy yozuvlar;
- shisha - ampulalar, turli idishlar, probirkalar;
- farmatsevtika materiallari - yaroqlilik muddati o'tgan, foydalanilmagan yoki infeksiyalar bilan aloqada bo'lgan dorilar;
- kimyoviy chiqindilar – dezinfektsiyalash vositalari, erituvchilar;

• radioaktiv chiqindilar – radioterapevtik va diagnostika moddalari va materiallari;

• metall chiqindilari - ignalar, shpritslar, skalpellar, pichoqlar.

Tibbiy chiqindilarni yig'ish, tashish, vaqtincha saqlash va qayta ishlash quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- 1- Chiqindilarni tibbiy faoliyat yurituvchi tashkilotlarning ichida yig'ish;
- 2- Zararsizlantirish;
- 3- Chiqindi ishlab chiqargan tashkilot hududidan olib chiqish;
- 4- Chiqindilarni tozalash;
- 5- Zararsizlantirilgan chiqindilar utilizatsiyasi;

Xulosa. Tibbiy chiqindilar shunchaki axlat emas! Chiqindilarning umumiy miqdoridan tibbiy chiqindilar taxminan 2-3% ni tashkil qiladi, ammo bu eng xavfli chiqindilardan biridir. Shuning uchun ularni tasarruf etish masalasi juda jiddiy qabul qilinadi. Tibbiy chiqindilar o'z tuzilishi va tasnifiga ega bo'lib, unga ko'ra tibbiy chiqindilar hisobga olinadi, yig'iladi, saqlanadi va yo'q qilinadi.

Tibbiy chiqindilarning barcha tarkibiy qismlari aholi uchun katta xavf tug'diradi. Shuning uchun utilizatsiya qilishdan oldin ular dezinfektsiya qilinadi yoki butunlay yo'q qilinadi. Axir, ba'zi elementlar xavfli virusli va yuqumli kasalliklarga chalingan bemorlar bilan bevosita aloqada bo'lishi mumkin, ya'ni ular sog'lom odamlar uchun xavf tug'diradi. Tibbiyot muassasalarida mavjud pechlarda ham tibbiyot chiqindilarini yoqish mumkin, lekin yoqish natijasida ham atmosferaga zararli gazlarni chiqarishni inobatga olish kerak. Zero, hozirgi kungadi muhim ekologik muammolardan biri bu atmosferaning ifloslanishidir.

Atmosferada CO₂ miqdorining ortishi natijasida global isish hodisasi ham yuz bermoqda. Gidrometrologlarning aniqlanishicha yaqin o'tgan 50 yil mobaynida havo harorati 0.5° ga ortgan. Agar insonlar tomonidan chiqindilarning tartibsiz va me'yoridan ortiq chiqarilishi global ekologik muammolarni ko'paytirsa ko'paytiradiki kamaymaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Atrof – muhitni muhofaza qilish- aholi salomatligini saqlashning muhim omili. 2018. 2 fevral. Ekologik holatni yaxshilash va atrof muhitni muhofaza qilish eng dolzarb vazifalarni belgilab olishga bag'ishlangan yig'ilishdagi ma'ruzasi.
2. Харакатдаги буйруқлар ва янги СанПин 0342 – 17 сонли. Самарқанд, 2017. 20 бет
3. Izzatullaev Z., Safin M.G. Qog'oz va ekologiya//Ma'rifat, 2003, № 90, 13 noyabr, 18 b.
4. O'zbekiston Respublikasining «Tabiatni muhofaza qilish» qonuni, Yangi tahriri. 31.08.2000.
5. Izzatullayev Z.I., Shodmonov F.A. Kattaqo'rg'on shahri va uning atrofi maishiy chiqindilarining atrof-muhitga ta'sirini baholash va qayta ishlash muammolari// Ilmiy axborotnoma, 2019-yil, 5-son (117). -184-188 b.